

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֵשְׂתֵי-
 עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר
 מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהִים: ־ אַחֲרֵי
 הִכְתּוּ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
 אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֵת עֹג
 מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בְּעֵשְׂתָרֶת

דְּשַׁעִיר עַד רָקַם גִּיְאָה:
 וַהֲוֶה בְּאַרְבָּעִין שָׁנִין בְּחַד
 עֶשֶׂר יָרְחָא בְּחַד לְיָרְחָא
 מִלִּיל מִשָּׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 כְּכֹל דִּי פְקִיד יִי יְתֵה
 לְוַתְּהוֹן: ־ בְּתַר דְּמִחָא יַת
 סִיחֹן מִלְכָּא דְאֱמֹרָאָה
 דִּי־תַב בְּחֶשְׁבוֹן וְיַת עֹג
 מִלְכָּא דְּמַתְנָן דִּי־תַב
 בְּעֵשְׂתָרֶת בְּאֲדָרְעִי:

תולדות אהרן ויהי בארבעים. ר"ה ב:
 אחרי הכתו. ר"ה ג.

שפתי חכמים

א אין זה פירוש ויהי בארבעים שנה כלומר אחד עשר יום מחורב
 דרך הר שעיר והם הלכו אותו בארבעים שנה וזה פירוש ויהי
 בארבעים שנה אלא בארבעים שנה אבחריה קאי כמו שפירש רש"י
 מלמד שלא הוכיחו וכו' אלא מקרא קצר הוא והוא כאלו כתיב י"א
 יום מחורב ואח"כ הלכתם בג' ימים בסיועת הקדוש ברוך הוא ומפני
 שקלקלתם איתחתם ארבעים שנה ואח"כ מתחיל דבור חדש ויהי
 בארבעים וגו' ובר משה וגו' ואין להקשות דהכא משמע בשביל
 חטא המרגלים וכו' ובמדרב"מ שנה ובפרשת בהעלותך פירש רש"י
 מיד עד שלשה ימים וכו' אלא שחטאו במתאוננים יש לומר בשביל
 חטא מתאוננים ותעכבו ל' יום ובשביל חטא מרגלים מ' שנה: מ
 דאם לא כן מאי נפקא מינה מתי היתה: ג ר"ל דאם מוכיחו קודם
 מיתחו וסבר אפי' היום מעט ומחר מעט דמה לי להוכיחו הכל
 בפעם א' עדין יש לי פנאי להוכיחו למחר ושם אמר זה מפני
 איזה שנאה שיש לו עלי הוא מוכיח אותי תמיד ואם כן בועט
 בתוכחו משום הכי יוכיח אותו סמוך למיתה על כל מעשיו ואם
 תאמר אם כן למה פירש רש"י לעיל וממי למד מיעקב וכו' מנא
 ליה דלמא מסבא דנפשיה עשה כן דמפני ד' דברים אין מוכיחין
 וכו' ויש לומר דק"ל דהא כל הטעמים הללו אינם שייכים הכא דלא
 שייך לומר שמא יניחנו ויילך לו דאנה ילכו דהא לא יצאו אלא לבא
 לארץ ישראל וגם לא שייך למימר שלא יתבייש ממנו דהא כל
 ישראל ביחד היה מוכיח ומה שהביא רש"י ומפני מה וכו' הוא
 מביא הטעם על יעקב ואם תאמר והא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך
 ופירש רש"י אפילו מאה פעמים ויש לומר הוכח תוכיח מיירי בשעת
 מעשה ושלא יהא מוכיחו ויחזור ומוכיחו פירוש שלא בשעת מעשה
 רק כשעשה כבר המעשה. מצאתי: פ רצה לומר כשפוגע בו אותו
 שהוכיחו זה מתבייש ממנו: ע רצונו לתרץ למה לי למכתב אחרי
 הכותו כיון שכתיב ויהי בארבעים שנה וגומר אלא כך אמר משה
 כו' ואם תאמר אם כן דלמא הא דלא הוכיחו קודם לזה משום
 שהמתין כו' כדי שלא יאמרו מה היטיב ויש לומר דאם כן ה"ל
 ויהי אחרי הכותו את סיוחן ועוג ולמה כתיב ויהי בארבעים שנה
 אלא ללמד שלא יוכיח אלא סמוך למיתה ומדכתיב אחרי הכותו
 שמע מינה נמי הא דאמר משה וכו': פ עילה ר"ל עלילה: ז ר"ל
 למה ליה למכתב אשר יושב בחשבון ל"ל להזכיר מקומותיהם:
 ק וקרנים הוא לשון קרן כלומר חזק: ר כלומר אל תאמר מגליה

רש"י

למהר זיאתכס לארץ ונשזיל שקלקלתם הסב אתכס
 סנינות הר שעיר ר' מ' שנה: (ג) ויהי בארבעים
 שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש. מלמד
 שלא הוכיחו אלא סמוך למיתה כו ממי למד מיעקב שלא
 הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני אני
 אומר לך מפני מה לא הוכחתם כל השנים הללו כדי
 שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ד' דברים
 אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא
 מוכיחו וחוזר ומוכיחו ג ואלא יהא חזירו רואהו ומתבייש
 פ ממנו כו' כדאיתא בצפרי וכן יהושע לא הוכיח את
 ישראל אלא סמוך למיתה וכן שמואל שנאמר הנני ענו
 זיא וכן דוד את שלמה בנו: (ד) אחרי הכותו. אמר
 משה אם אני מוכיחם ע קודם שיכנסו לקצת הארץ
 יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו בא אלא לקנח
 ולמנוח עילה פ שאין זו כח להכניסנו לארץ לפיכך
 המתין עד שהפיל סיוחן ועוג לפניהם והורישם את
 ארצם ואח"כ הוכיחו: סיחון מלך האמרי אשר
 יושב בחשבון. אילו לא היה סיוחן קשה צ והיה
 שריו בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואילו היתה עיר
 אחרת וסיוחן שריו בחוכה היה קשה שהמלך קשה על
 אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה: אשר
 יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה:
 עשתרות. הוא לשון נוקין וקושי כמו עשמות קרנים
 ק ועשמות זה הוא עשמות קרנים ר שהיו שם רפאים
 שהכה אמרפל שנאמר ויכו את רפאים בעשמות קרנים י

ועוג עללט מהם והוא שנאמר ויבא הפלטי' ואומר כי רק עוג מלך הנשן נשאר מיתר הרפאים':

א"ש"י ב' בספרי גבראשית י"ד דש"י ג' הל' קמ"ג

יְהוָה אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל־בֶּשֶׂר
 אִישׁ עַל־הָעֵדָה: יי אֲשֶׁר־יֵצֵא
 לַפְּנִיָּהִם וְאֲשֶׁר יבֹא לַפְּנִיָּהִם וְאֲשֶׁר
 יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יבִּיאֵם וְלֹא תִהְיֶה
 עֵדֶת יְהוָה כִּצְאוֹן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
 רֵעָה: יי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן אִישׁ
 אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ

לְמִימָר: מו יִמְצֵי יי אֱלֹהָא
 רוּחֵיָא לְכָל בְּסָרְא גְבַר עַל
 כְּנִשְׁתָּא: יז דִּי יְפוּק
 קְדָמִיהוֹן וְדִי יַעוּל קְדָמִיהוֹן
 וְדִי יִפְקֻנוּן וְדִי יַעֲלֻנוּן וְלֹא
 תְּהִי כְּנִשְׁתָּא דִּי כְּעֵנָא דִּי
 לִית לְהוּן רֵעִי: יח וַאֲמַר יי
 לְמֹשֶׁה דְּבַר לָךְ יִת יְהוֹשֻׁעַ
 בֶּר נּוֹן גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה
 בֵּיה וְתִסְמוּךְ יִת יָדְךָ

תולדות אהרן קח דך. ברכות נד:
 יומא עו. עקרים מד פ"ה: וספכת. קמא
 צב:

רש"י

שפתי חכמים

פ נראה לי דקשה לרש"י לרבנותינו זכרונום לברכה שאמרו שאמר לו השיבני וכו' וכי יהיה הרור בלא פרנס אלא שאלתו היה אם צריך למנות פרנס או שירשו בניו אחריו גדולתו כמו שאמר תן נחלת צלפחד לבנותיו לכך דרשו ולפיכך נמשך גם רש"י זכרונו לברכה אחרי דברי רבותינו זכרונום לברכה: צ ר"ל ישב באהל ועסק בתורה: ק ר"ל ולא נאמר אלהי השמים או אלהי הארץ: ר דלטעם ראשון קשה למה ליה למימר ואשר יוציאם מה זכות צריך לגבי הוצאה בשלמא גבי הבאה צריך זכות שלא יפקד מהם לכן פירש דבר אחר וכו' ולפי דבר אחר קשה דואשר יוציאם וכו' לא יהיה דומה לאשר יצא לפניהם דעיקר תפלתו הוא בשביל העם ואשר יוציאם פירושו הוא בשביל טובת המנהיג היה תפלתו ולפי וי"ו העיטוף דואשר יוציאם משמע דכל תפלתו ודבריו היו לטובת ישראל לכן פירש גם טעם ראשון ודו"ק: ש כבר נתבאר זה כמה פעמים שאין קיחה נופלת בבני אדם לכן פירש וכו': ת אף על פי שמנהג הכתוב שיאמר מלת לך שלא לצורך כמו עלה לך היערה והדומה להם מכל מקום כל היכא דאיכא למדרש דרשינן הרא"ם. ולי נראה דקשה לרש"י כיון שבקשת משה היה שירשו בניו גדולתו כמו שפירש"י לעיל לא הל"ל לך המורה כאלו תחלת בקשתו במחשבתו היה על יהושע וזה ליחא ומתרו הבדוק לך וכו': א ר"ל שאלת ואמרת גלוי לפניך דעת כל אחר ואחד כו' כך אעשה ואברור את יהושע שזה

ממנה להם פרנס אם לאו: (מז) יפקד ה'. כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיעה שעה פ שאתנע לרכי שירשו בני את גדולתי. אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבתך לפני כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש צ מתוך האהל. וזהו שאמר שלמה נוזר תאנה יאכל פריה א אלהי הרוחות. למה נאמר ק אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו: (יז) אשר יצא לפניהם. לא כדרך מלכי האומות דימי קדם שהיו יושבים בצפתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיון ועוג שנאמר אל תירא אותי וכדרך שעשה יהושע שנאמר וילך יהושע אליו ואמר לו הלנו אתה וגו'. וכן דוד הוא אומר כי הוא יוצא וצא לפניו י. יוצא צראש ונכנס

צראש: ואשר יוציאם. זוכיותיו: ואשר יביאם. זוכיותיו. ד"א ואשר יביאם שלא תעשה לו ר כדרך שאתה עושה לי. שאיני מכניסין לארץ: (יח) קח דך. קחנו בדברים ש אשמך שזכית להנהיג בניו של מקום: דך. את שדוק לך ת את זה אתה מכיר: אשר רוח בו. כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד א רוחו של כל אחד ואחד:

א משלי כז. במדבר כז. במדבר כא. ג יהושע ה. ד ש"א יח

ספורנו

בעל הטורים

(יז) אשר יצא לפניהם. בענין המלחמה: ואשר יוציאם. בענין הנהגת המדינה: (יח) איש אשר רוח בו. מוכן לקבל אור פני מלך חיים כענין ובלב כל חכם לב נתתי חכמה:

(טז) יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניו ואשר יצא לפניו ואשר יוציאם ואלו תהיה עדת ה' כאלו אשר אין להם רעה. באלו השני פסוקים יש עשרים ושמנה תיבות ולכן פרנס יהושע את ישראל כ"ח שנים חב הוא שנאמר וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כ"ח לעשות חיל: (יז) ואשר יבא.

ב' במסרה הכל ואיך ואשר יצא את רעהו ציער לחטוב ענים.

כב תועליות לך לך הרלב"ג

מאהבה. הלא תראה שכבר צוה השם יתעלה להגר שתשוב אל גבירתה, ותקבל התוכחת ממנה.

^{אוצר החכמה} ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך וגו' על

כן קרא לבאר באר לחי רואי וגו' (טו, ט-יד).

התועלת הו', להודיענו אופן השגחת השם יתעלה בצדיקים, עד שכבר שלח נביאו להגר שהיא שפחת אברם להשיבה אל ביתו, ונתפוסם זה העניין בעת מתן תורה, לפי שהבאר ההוא אשר דבר אליה בו דבר השם, היה נקרא מפני זה באר לחי רואי.

הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל

וגו' (טז, יא).

התועלת השביעי, להודיענו מה שיקרה בסוף הימים לזרע ישמעאל.

אני אל שדי וגו' ואתנה בריתי וגו' אני הנה

בריתי אתך וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריד וגו'

זאת בריתי וגו' המול לכם כל זכר וגו' (יז, א-ב).

התועלת הא' הוא במדות, והוא שכאשר ירצה האדם שיגיע אוהבו לעשות דבר להועיל לו, אשר בו אצלו מהזרות

והצער, הנה ראוי שיפליג להזכיר לו תחלה התועלות הנמשכות

מזה הפועל, קודם שיזכור הפועל אשר יצוה עליו, והנה בזה

האופן יעלים ממנו החשק אשר לו להשיג אותם התועלות הזרות

והצער אשר בפועל היא, וזאת ההתחלה טובה מאד להגיע בה

האדם אל הדברים המועילים לו אשר הם בלתי ערבים. ולזה

תמצא שכבר הפליג השם יתעלה לזכור לאברהם התועלות

המגיעות לו מפני הברית אשר הוא כורת עמו, קודם שיגיד לו מה

הוא עניין זה הברית, לפי שיש בזה הפועל מהזרות והצער מה

שלא יעלם, וכל שכן שיהיה בזה מהצער הנפלא לאברהם להיותו

זקן, בהמולו בשר ערלתו.

ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם וילינו
בהר (לג, נד).

התועלת הששה ושלישים הוא במדות, והוא שראוי לאדם כשיפרד מאחר שהיתה לו חברה עמו, שיפרד ממנו בפיוס ובשלום לפי מה שאפשר, ולזה עשה יעקב משתה ללבן ולבניו קודם שיתפרדו ממנו, ואע"פ שלא היתה לבם שלם עמו. והנה האריך בזה הספור להודיע השתלשלות השבטים מיעקב איך היה, מפני רוב התועלות המגיעות ממנו, והודיענו התורה השמות שנתחדשו אז לקצת המקומות, כמו בית אל וגלעד ומצפה ומחנים, כי זה ממה שיהיה מוסיף האמנה בזה הספור, כי שמות אלו המקומות היו מפורסמים בעת מתן תורה.

פרשת וישלח יעקב

וישלח יעקב מלאכים לפניו וגו' ואשלחה
להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך (לג, ג-ט).

התועלת הראשון הוא במדות, והוא שראוי למי שיש לו שונא וירצה שתסור שנאתו ממנו, שתקרב אליו בכל עת, ויגיד לו ענייניו, כי בזה מהתקרבות הלבבות מה שלא יעלם, וזה כי האדם לא יודיע פרטי ענייניו כי אם לאוהבו, ויעלימו מהשונא, וזה אם כן שייסד בלבו שהוא אוהבו, וישבר לבבו ותסור שנאתו ממנו. ולזה תמצא ששלח יעקב מלאכים לעשו, להודיע לו ענייניו, כדי שיתיישב בלבו שהוא אוהבו.

ויירא יעקב מאד ויצר לו וגו' (לג, ט).

התועלת השני הוא במדות, והוא שראוי לאדם שיהיה מפחד תמיד וישפוט הדברים ביותר רע שאפשר, כדי שיתבונן לקחת עצה להמלט מהם. הלא תראה כי יעקב כששמע

ט. מנחת מאפה תנור והיא ריקין, ובאה בגדר ונדבה.

ושנה מעשה המנחה המפרש בה, בטל עשה.

מנחות אלו, מהן סלת חטים ומהן שעורים, מהן נאכלות לכהנים חוץ מן הקמיצה, ומהן שהן נשפכות כלין ואחת מהן חמץ, והיא שתי הלחם שמביאין ביום עצרת, שגם הן נקראין מנחה, ואינן קרבין לגבי מזבח. ועל שתי הלחם אינו נאמר בתורה כשאסרה דרך כלל כל המנחה אשר תקריבו ליהוה לא תעשה חמץ (ויקרא ב, יא), פרט באלו והוציאם מן הכלל, ועליהם נאמר שם (שם, יב), קרבן ראשית תקריבו אתם ליהוה, כלומר באלו לא אסרתי לכם החמץ. ומכל מקום אל המזבח לא היו עולין מכיון שהיה בהן חמץ, וכמו שנאמר בהן (שם), ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח.

מזבח קיז
שלא להקריב שאור או דבש
שלא להקריב שאור ודבש על גבי המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא), כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליהוה. ונכפלה המניעה בראש הפסוק, שנאמר, כל המנחה אשר תקריבו ליהוה לא תעשה חמץ. והדבש הוא שם כולל לדבש הידוע, וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מהל היוצא מן הפרות המתוקין. ובכלל לא תקטירו, הוא גם כן שלא לתת ממנו בפטום הקטרת, וכמו שהפטמים אומרים יפה היה הדבש לקטרת אלא שאסרתו התורה.

כל השאר היו מצה. וסדר הבאתן כן היא, אדם מביא סלת מתוך ביתו, בכלי כסף או זהב או של מתכת, ומוליכה אצל הכהן. והכהן מוליכה אצל המזבח, וקומץ ממנה הכהן בראשי אצבעותיו, ומקטיר הקמץ פלו במזבח, והשאר נאכל לכהנים. זהו סדר הנאכלות וסדר הנשפכות, והמלאכות שנעשות במנחות על ידי זרים, והנעשות בהן על ידי כהנים, ויתר פרטיה, מבארין במסכתא הפנויה על זה, והיא מסכת מנחות.

שרשי מצוה זו נעלמים מאד, למצא אפלו רמז קטן מהן, ואולם, מפני שכבר הודעתי בפתיח דברי, שפונתי באלו הטעמים שאני כותב, להרגיל הנערים ולהטעים להם בתחלת בואם לשמע דברי ספר, כי יש לדברי התורה טעמים ותועלות, ויקבלום על דרך ההרגל שלהם וכפי חלשת שכלם, ואל יהיו להם המצוות בתחלה כדברי הספר החתום, פן יבעטו בהם מתוך כף בנערוותם ויניחום לעולם וילכו בהבל, על פן אכתב בהם כל אשר יעלה בתחלת המחשבה, ואל יתפש עלי תופש בשום דבר אחרי ידע הפונה.

ונוהגת עשית המנחות בזמן הבית בזכרי כהנה. וכהן שעבר

כִּי־תִשְׁמְרֶם בְּבִטְנְךָ יִכְנוּ יַחְדָּו עַל־שַׁפְּתֶיךָ: יט לְהִיּוֹת

בִּיהוּה מְבִטְחֶךָ הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם אֶף־אֶתָּה: כ הֲלֹא כָּתַבְתִּי

(יט) להיות בה' מבטחך. כמ"ש¹²⁷ "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען וגו' וישימו באלהים כסלם ולא ישכחו וגו' ומצותיו ינצרו". פירוש "ויקם עדות" הם נביאים וכתובים, "ותורה" הוא התורה. "שם בישראל", ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה', כמ"ש "וישימו באלהים כסלם וגו'", וגם כן לספר אחר כך לבניהם, כמ"ש "למען ידעו דור אחרון". והוא, לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם¹²⁸, והוא כלל כל המצוות¹²⁹.

כמ"ש "ולא ישכחו וגו' ומצותיו ינצרו". וז"ש להיות בה' מבטחך, כלומר, כדי שבטחונך יהיה בה'¹³⁰, הודעתך היום ברוח הקודש, שזה אות על שריית השכינה בתוך בני ישראל, וישימו ביטחונם בו. אף אתה. כלומר, אף אתה תודיע לבניך אחרים, כמ"ש "למען ידעו דור אחרון וגו'"¹³¹.

ביאור הגר"א לנ"ך עמוד מס 275 משלי אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מדע. הלכות תלמוד תורה פ"ה פ"ו

יב יהי כבוד תלמידך וכו' בצבות פרק דעבי: ומה שכתב הרבנו חכמה למדמי מחברי וכו' מימנא דרבי חנינא פ"ק דענינים ופרק שני דמכות:

פ"ו א בל תלמיד חכם מצוה להחיד וכו' פ"ק דקידושין (דף ל"ג.) מ"ר מפני שינה מקום יכול אפילו זקן אשמואי מ"ל זקן ואין זקן אלא חכם שנאמר

אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ר' יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא זה שקנה חכמה. ונפשת בגמרא דליתא דביניה יוניק ומכיס דלרבי יוסי חייב לעמוד מפניו ולמ"ק לא. ופסק רבינו מ"י יוסי משום דליתא זקן יהודה דלמר התם מצי שינה מקום אפילו כל שינה במשמע קאי כוונת דכיון דלרש שינה לרבות אפילו זקן אשמואי אלא זקן כלפי נפשו מודרש ולא קאי אשינה וליתא ומכיס אהא דאי זקן והכס קאמר למה לי משום חכמה מיפוק לי משום זקנה ואמר התם אמי הלכה כר"י זקן יהודה. וכתב הר"ן שכן נראה מפיודרש ר"י ואע"פ שמדברי הר"ף נראה דסמיך דהלכה כמ"ק:

ומאימתי חייבין וכו'. ע"פ ז' וזו היא קשה שיש בה הידור זה ארבע אמות וגרסינן מו התם חכם עובר עומד מלפניו ארבע אמות וכיון שעבר יושב:

ב אין עומדין מפניו וכו'. ע"פ (קידושין ל"ג.) בצבות דבייתא ואמרין בגמרא דמי

מילי דנמרחק לא דבתי גוואי אכל במקום שמור להכהר כד"מ חייב לעמוד. ורבינו כתב בית המדרש דומיא דבית הכסא ולכן לא חשש לפרש יוסר: ואין בעלי אומניות וכו'. ע"פ אין בעלי אומניות רשאי לעמוד מפני מ"מ נעשה שעוסקין במלאכתן ודעת רבינו לומר שרשאי פירוש חייבין כמו לא מהיה לו כעשה דממרחמין לא מהא ליה כעשה וכן כתבו המוספים: ומיני שלא יעצים עיניו. ע"פ שם דבייתא יכול יעלים עיניו כלומר כמי שלא ראהו מ"ל ויראת מאלהין והקשו בגמרא למו דרשינו עסקין וממי דהכי קאמר יכול יעלים עיניו מקמי דלימני זמן חיובא דכי מטי זמן חיובא הא לא חזי ליה. וזהו שכתב רבינו ומיני שלא יעלים עיניו מן החכם כדי שלא יראהו: **ג אין** ראויה להכנס שיטריה וכו'. ע"פ דבייתא וכו' ונראה:

ד רובב הרי הוא כמהלך וכו'. ג"ז פשוט ע"פ:

מהן הרשות בידו. ואע"פ שמחל חייב התלמיד להדרו ואפילו בשעה [ש]שמחל: **דב** כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן. כך אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאזהבם שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא: **ה** התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין לבו. אמרו חכמים הרבה חכמה למדתי מרבתי ויותר מחברי ומתלמידי יותר מכולם. וכשם שעין קטן מדליק את הגדול כך תלמיד קטן מחדד הרב עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה **מפוארה**:

פרק ששי

א בל תלמיד חכם מצוה להדרו ואע"פ שאינו רבו שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן זקן זה

[ש]שקנה חכמה. ומאימתי חייבין לעמוד מפניו משיקרב ממנו בארבע אמות עד שיעבור מכנגד פניו: **ב אין** עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא שנאמר תקום והדרת קימה שיש בה הידור. ואין בעלי אומניות חייבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתן שנאמר תקום והדרת ימה הידור שאין בה

חסרון כים אף קימה שאין בה חסרון כים. ומיני שלא יעצים עיניו מן החכם כדי שלא יראהו עד שלא יעמוד מפניו. שנאמר ויראת מאלהין הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהין: **ג** אין ראוי לחכם שיטריה את העם ויכוין עצמו להן כדי שיעמדו מפניו אלא ילך בדרך קצרה ומתכוין שלא יראו אותו כדי שלא יטריהו לעמוד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך החיצונה שאין מכיריהן מצויין שם כדי שלא יטריהו: **ד** ירוכב הרי הוא כמהלך וכשם שעומדים מפני המהלך כך עומדין מפני הרוכב: **ה** שלשה שהיו הולכין בדרך. הרב באמצע גדול מימינו וקטן [ג]משמאלו: **ו** הרואה חכם אינו עומד מפניו עד שיגיע לו לארבע אמות וכיון שעבר יושב. ראה הרב בית דין עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו ואינו יושב עד שיעבור מאחוריו ארבע אמות. ראה את הנשיא עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיחכסה מעיניו. והנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול. כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואינו יושבין עד שיאמר להם ישבו. כשאב בית דין נכנס עושין לו שתי שורות ועומדין

א סמ"ג ע"פ י"ג. טור י"ד סי' רמ"ג ת"ד: ב חולין כ"ד: ג קדושין ל"ג מנין לזקן שלא יטריה זקן ויראת: ד יומא פרק אמר להם הממונה: ה טעמים כ"ז: **מכאן**

ה שלשה שהיו מחלפין וכו'. יומא פרק אמר להם הממונה (דף ל"ו.). וזע דבגמרא ה"י איתא אמר רב יהודה המהלך לימין רבו הכי זה בור. מן הסבן מימינו וראש בית אב שמאלו. ועוד תניא שלשה שהיו מהלכים בדרך הרב נאמנע גדול מימינו קטן משמאלו. מרגמא רב שמאל בר פפא כדי שימסכה בו רבו והתניא המהלך כנגד רבו ה"ו מגסי הרוח דלמדך אלדודי. ומפרש"י הרי זה בור לפילו בדרך ארץ אינו ביק. כדי שימסכה בו רבו הא דקתני מימינו לא שילך אללו אלא מחמוריו ומיניו גדול לימין וקטן לגד שמאל אללו גדול ולא מחמוריו ממש אלא שימסכה בו רבו מקנא לז רבו עכ"ל: ורבינו כתב הא דשלשה שהיו מהלכים בדרך וכו' והשמינו מצי דלחמיר עלה בגמרא ונראה שפעם מפני שיש דברים שפשוטים וכל אדם זכיר בך ממחמת דרך ארץ אללו הא דשלשה מהלכין בדרך אלדודי ליה לאשמועינן שלא ילכו זה אחר זה אלא בצורה אחת. ויותר נראה לומר שמתקן על מה שכתב פ"ה ולא יתפלל לפני רבו וכו' ואצ"ל שסוקו לו להלך כצדו אלא יתרחק לאחור רבו ולא יראה מכוון כנגד אחוריו ואמר כך יתפלל וכו' דהיא דלא יתפלל אחרי רבו מדין דרך ארץ נגעה בו ואם כן מינה נשמע למהלך: **ו** הרואה חכם וכו'. מימנא דרבי אבהו פ"ק דקידושין (דף ל"ג.):

והנשיא שמחל וכו'. ע"פ ז' דכמותו (דף ל"ו.) בששהנשיא נכנס וכו' עד הופכין פניהם כלפי העם. דבייתא דבזויות פיק בנראה (דף ל"ג.) וכמהה ה"ר"ף פ"ק דקידושין. וכמו המוספוס דהא דבייתא מיירי בבית המדרש ודרכי אבהו דלעיל מיירי בשוק והלשון מוכיח כן דהכא אמרין כשהנשיא נכנס לבית

הוא חכם כדי שלא יראהו עד שלא יעמוד מפניו. שנאמר ויראת מאלהין הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהין: **ג** אין ראוי לחכם שיטריה את העם ויכוין עצמו להן כדי שיעמדו מפניו אלא ילך בדרך קצרה ומתכוין שלא יראו אותו כדי שלא יטריהו לעמוד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך החיצונה שאין מכיריהן מצויין שם כדי שלא יטריהו: **ד** ירוכב הרי הוא כמהלך וכשם שעומדים מפני המהלך כך עומדין מפני הרוכב: **ה** שלשה שהיו הולכין בדרך. הרב באמצע גדול מימינו וקטן [ג]משמאלו: **ו** הרואה חכם אינו עומד מפניו עד שיגיע לו לארבע אמות וכיון שעבר יושב. ראה הרב בית דין עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו ואינו יושב עד שיעבור מאחוריו ארבע אמות. ראה את הנשיא עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיחכסה מעיניו. והנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול. כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואינו יושבין עד שיאמר להם ישבו. כשאב בית דין נכנס עושין לו שתי שורות ועומדין

א סמ"ג ע"פ י"ג. טור י"ד סי' רמ"ג ת"ד: ב חולין כ"ד: ג קדושין ל"ג מנין לזקן שלא יטריה זקן ויראת: ד יומא פרק אמר להם הממונה: ה טעמים כ"ז: **מכאן**

לחם משנה

אקיש קימה להידור מה הידור שאין בו נטול אף קימה שאין בו נטול ואקיש נמי הידור לקימה מה קימה שאין בה חסרון כים אף הידור שאין בה חסרון כים ע"כ. הרי שבגמ' תלו הקימה בהידור נענין הנטול ונענין החסרון כים הקימה הידור לקימה אפטר דהוא נחסרון כמו שכתב רש"י וא"כ אף כתב רבינו מה הידור שאין בו חסרון כים כו' הכי הוה ליה למימר מה הידור שאין בו נטול אף קימה שאין בה נטול. ואולי לישב דבריו בדוחק נאמר דהא אין בו חסרון כים דקאמר ר"ל חסרון כים דנטול דבהידור ליכא נטול כלאמר בגמרא:

ג והחכמים היו מקיפין וכו'. ע"פ אמרו אבי מקיף רבי יוסא מקיף וכו' ופירש רבינו במקום שאין מכיריהם מלויים ע"פ:

ד רובב הרי הוא כמהלך. ע"פ נעילא דליפשתא: **ו** ראה אב"ד וכו' ואינו יושב עד שיעבור מאחוריו ארבע אמות. ע"פ מימנא דר' אבהו. ואע"ג דנחמס אמרו ע"פ כיון שעבר יבז וכן אמרו ג"כ בצב"ד פירש רבינו דלון זה היה דנחמס כשעובר מיד קני אללו הכי בעי ארבע אמות כיון דמלפניו בעי מלא עיניו. ועוד דלי איתא דפירוש זה יבז לימנא חד זכין ובעי שעבר יבז לבריווייהו דה"ל אהד ראה אב"ד וכו' ויבז שעבר יבז וקאי אצב"ד ומכס מדקאמר נחמס וכיון שעבר

הנהגות מייבונות

[ע] רבה משקה בהלוא דבריה ודלא ליה כסא לרב פאא ולרב הונא בריה דרב יהושע כ"י עד אפילו הכי הידור בעי למעבר ליה, ע"כ: א [ב] ר"י הגלילי ודלא כח"ק דברייתא דבעי זקנה וחכמה, ע"כ: ה [ג] והא דאמרין פרק שלשה שאבלו אין מכבדין בדרוכים אלא בפתה הראוי למונה תירין רבינו תם דהתם מיירי שאין שגרה בחבורה אחת אלא כל אחד הולך לעצמו ויכול למחר לעשות דרכו כמו שרוא רוצה אבל כשהולכין לדבר אחד בחבורה אחת מכבדין מכל מקום כדמשמע הכא וכן משמע פרק בגוה ברבא גבי הא דקדמה תמרא דלי' לתמרא דרבה בר הונא, תוספות:

שיהיה

מגדל עז

יב בשם התלמידים עד ולגולס הנא. פ"ד דע"פ: יג התלמידים מוסיפין עד מכולם. מימנא דרבי חייא דמימי לה ר"ג בר יתח לאיהי פ"ק דמעניות (דף ז'): וכשם שעין קטן עד סוף הפרק. פ"ק דמעניות (ע"פ):

פ"ו א ד בל ת"ח מצוה להדרו עד מפני החכם. הכל פ"ק דקדושין (דף ל"ג.) ופסק במרא דבכורים יבוסלמי: ה שלשה שהיו בו ע"פ משמאל. פרק א"ל הממונה (יומא ל"ו.): **ז** הרואה חכם עד כבודו מחול. פ"ק דקדושין (דף ל"ג.): כשהנשיא נכנס בו' עד מחול למקומו. טרי הרויח (דף י"א.) וכן אלפס ז"ל נכנסו בלילות פ"ק דקדושין:

ני

מדע. הלכות יסודי התורה פ"ח פ"ח פ"ח

פ"ח א משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו'. נספר טעיקים מאמר ראשון פ"ח ביאר פה דברי רבינו: ונאמר

אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכזין דעתו ולהודמן לה שהרי הוא מכזב ומזומן ועומד כמלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם. ובוה הבמיתו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהלים ואתה פה עמוד עמדי. הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלים שהוא צרכי הגוף כלם משאר העם. לפיכך אין פורשין מנשותיהם. ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצד העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקראן עור פניו ונתקדש כמלאכים: ו הנביא אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים. ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה לכונן אותם ולהודיעם מה יעשו או למונעם ממעשים הרעים שבדיהם. וכשמשלחים אותנו נותנין לו אות ומופת כדי שידעו העם שהאל שלחו באמת. ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו שהוא נביא. אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בהכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו והיה מהלך בדרך הנבואה ובפרישותה ואח"כ בא ועשה אות ומופת והוא שהאל שלחו מצוה לשמוע ממנו שנאמר אליו תשמעון. ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא וזה האות יש לו דברים בגו. ואעפ"כ מצוה לשמוע לו הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה [הוא] מעמידים אותו על הזקתו. שבכך נצטוינו כמו שנצטוינו לחתוך את הדין ע"פ שני עדים כשרים ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו. ונאמר כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב:

פרק שמיני

א משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלם וכשוף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם. לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילול בתוכו. צרכנו למוון הוריד לנו את המן. צמאו בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן ק' וכך. וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם. ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית והוא. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם. מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה: נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר. שהם יהיו עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו. כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות. והוא שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך. ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מליך ואמר והן לא יאמינו לי. עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו מצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחרך שאני נתן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור. והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהצידך את העם ממצרים העברון את האלהים על ההר הזה. נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר. אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון. כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר. כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט: לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבאור שאותן האותות בלם וכשוף הן. לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה האותות זה. אלא בעינינו ראינוה וכוונתו שמענוה כמו ששמע הוא. הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו:

פרק תשיעי

א דבר רור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת א מ"ג ל"ח פ"ח פ"ח פ"ח: שנאמר

לחם משנה

שלמה עד מעמד הר סיני והלא עדיין קושיא קיימת לדוכתא דלפי שעתו לא יאמינו לו ולא יגוהו בדבריו. ויש לדחות דמ"מ כיון דלכפוף יודע שיאמינו בו האמנה שלמה נחקקה דעמו דמה שהיה קשה לו הוא שנעולם לא יאמינו בו האמנה שלמה וחסו חומרין וכן לא יאמינו לו. אכל נראה למך הכל דמה שכתב עד שהודיעו און משמעות דכיו עד

מגדל עז

אם אינו מוחזק והוראת ענה, פרק המגן (דף פ"ט) ודכדכין פרק האשה מדכחי אליו תשמעון ובענין אליהו נהר הכרמל וכמו שביאר פ"ט. אמנם מה שהוסף שאין נביא רשאי לחדש דבר מעשה הוא לר"ל עוד במס' מגילה מיימי לה כיוון המגלגל מפורסם:

פ"ח ב וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו וכו' עד שהודיעו הקב"ה וכו'. הנה נכאן קושיא מבוררת דהפסוקים הם הפסוקים במורה דפסוק וזה לך האות הוא מוקדם לפסוק וכן לא יאמינו לו. ונ"ל לפרש דכיון עם מה שנעזר עוד בדכיון דלחך נחקרה דעמו של משה במה שאמר לו הקב"ה שהם לא יאמינו האמנה

בהגדת משל השולחני וכבר חזקו הרמב"ם ו"ל לגבי נופל וגלי עינים ומסמ' מבינהו. וענין הנביא מוחזק, עיקרו פ' השקן במס' סנהדרין (דף פ"ט) בענין נביא השקר. והמנות עשה דאליו תשמעון שכתב הוא לשון פסוק: פ"ח א ג גם ענין זה בעורב בענין פ' השביעי. ומ"ש שאם נא להכחיש און שומעין לי וסאך הענין

יהיה חיוני ועם הלוך בשבעה הרי היא כמולה אצל דבר פלוגי לרשותך או שמה קם פלוגי שהוא חיוני בודאי. ומה שהוסף עוד משל אחר סג בלמו ואם אמר לא תאכל חלנים ותאכל רמזים לא יחוייב שהיה מחוייב לאכול רמזים עמו שמחוייב שלא לאכול חלנים, אך אמר כי גם זה אינו נלעס כי לפעמים שני החיונים יחד שיהיו עליו נלעס אכול חלנים ותאכל על כל פנים רמזים וזה יתברר בדמיו פני המילה. ומה שהוסף עוד שם שהמורה ממש זותה לא תאכל עליו תמך שבעת ימים תאכל עליו מצות וה' הוא חיוני והוא לא תאכל עליו תמך ותאכל עליו מצות הוא רשומי, מה שהאזינו הוא מפני שהמורה התרומה נמקום אחר כדמיו עברת תאכלו מצות קצוה הכתוב מוכיח בלל ט"ו:

מפני שזה אומרו בפסוק בכל לנכס בענין חדש להיות כל לנכס מיוחד אליו יתעלה בעשיית המלות כאשר פירשתי יתכן שחבר המלה הואת נחשבון רמ"ח מלות עשה. ומן העתים הזה אללו לא ימנו המלות הכוללות מפני שכבר נמנו בפרטן וכמו שלא נמנה הפסל מלה מן המלות פעמיים שלש בפרט אלא אחת כן לא נמנה כפולן כלכל אלא בחמה ואולם אם דורש

מצוה ו היא שצונו להתחבר עם החכמים ולהתיחד עמהם ולהתמיד בשיבתם בכל אופן מאופני העבודה והחברה במאכל ובמשתה והעסק כדו שגייע לנו להדמות במעשיהם ולהאמין האמתיות מדבריהם. והוא אמרו יתעלה ובו תדבק וכבר זה הצווי גם כן ולדבקה בו. ובא בספרי ולדבקה בו הדבק בחכמים ותלמידיהם. וכן הביאו ראיה על זה חיוב האדם לישא בת תלמיד חכם ולהאכיל תלמידי חכמים ולתת להם עסק מאמרו ובו תדבק ואמרו וכי אפשר לו לאדם לידבק בשכינה והוא כתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והנושא בת תלמיד חכם והמהנה תלמיד חכם מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה. (בפרשת עקב, מדע הלכות דעות פרק ו')

מצוה ז היא שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך ובשמו תשבע

הדיינין דנפקא ליה משבעה ה' מנהו ענין לשבעות שהיו ענין לשבעות אלו חזו ענין לשבעות

ונראה ל' שהצונו כדברי הרב שהשבעה בשמו צונו הלוך הוא מצוה כאשר הביא ממה שאמרו אמרה מורה השבע בשמו והסגולה שהביא הרמב"ן מממורה (א) דמשמע שם הפסוק הזה לא בא רק להמירה לנו, כי י' תלוק גרמאית וכן ויגלוקו פרשת ואתחנן הביא שמה גרמאית הרב נגמרא שלו לא היה כמותה שחבאמי ועל גס הרמב"ן רק כמו שמלאה בגמרות שלנו ו"ל אימא חפיה שבעת אמת בדיא כתיב שבעה ה' מהיה בין שניהם אימא ה"מ לפייס את הכיב אכל מילקא לילקי לא מנית אמרת דהא כתיב ובשמו תשבע והוא מצוי ליה לכרז גידל דאמר רב גידל מנין שנשבעים לקיים את המלות שנאמר שנשבעו ואקימה לשמו משפטי דאקרא אה כתיב קרא אתרינא וכו' תדבק ובשמו תשבע עכ"ל. וכן יש לנו הפרשה לפי דעת הרב שסבור שהשבעה בשמו הלוך מצוה אימא חפיה שבעת אמת שם שמים לנעלה ומשני בדיא כתיב שבעת אמת מוסרת שכך נאמרה שבעת ה' מהיה בין שניהם וחזר ושאל אימא ה"מ לפייס את הכיב וכל מילקא לילקי, פירוש גם כי הורשו בזה הפסוק להשבע לא היה רק להפיס את הכיב על עענתו אלא מילקא לילקי, והוא פירוש ששם שמו חסודי בדיא קרא אתרינא וכו' תדבק ובשמו תשבע עכ"ל.

לב שמו

ומתפלא פירוש אותה תפלה עממה דפיון שאין לה קבוע מן התורה ויכל הוא לנאס עינין בתפלה שתפלא נמנה וכן שם נמשך בתפלה המנהג לא יחזור ותפלא אמה נמשך חפיה אס יש שזהו ביום כיון שזמן התורה כבר יאח בתפלה שתפלא בשמרת אכל אס ודאי לא תפלא לא בשמרת ולא במנהג ומכר בזמן שאס אז לא תפלא לא ייהיה לו עוד שהיה להפלא כלל ועבר היוס לא אמרו בזה אינו חזר ומתפלא דבע"ז דמעותו שאינו יכול לתקון עוד הוא אינו רשאי לגעז עיקר התפלה שהיא מדאורייתא:

בתפלה עוד ולא התפלה אינה מצוה בכל יום מתי שהיה החובה השם מועלת עליו מה"ס וכו'. ובה הלכה נכפרי נכפרי לעבוד וזו תפלה אסמנחא היא עכ"ל. וזה שאמר שאל התפלה אינה מצוה בכל יום מתי שהיה כי נראה שהיא כמו הקדמה אל מה שרצה להקשות מתלמידי וימון דכך יהיה ואלה יעלה על לב שמה שאמרו שאין זמן קבוע לתפלה הוא מיום עד כמה ימים ולפי זה לא היה מקום להקשות מרב יהודה להכי קאמר כי זה אי אפשר שא"כ מתי שהיה החובה כי וא"כ קשיא מרב יהודה שכיון שהחובה בכל יום היאך היה עומד לתלמידי וימון בכל תפלה. וי"מ אה קשיא לי למה הו"ך היא ז"ל להוכיח התפלה בכל יום מהכרח הנזכר דל"כ מתי שהיה כי דפיון דלהרמב"ם אמי לקשיאי מנייה יודיה הוה ליה לאקשיי דהא כתב בדיא פ"א מהל' תפלה מ"ע להפלא בכל יום כשנאמר וענדתם את ה' אלהיכם. ואגב ארמיין נדקדק בכל יום בהאי קרא היבא רמחא. ויכול היימי לומר דמשמחא ודאי בכל יום קאמר ומהכרח הנזכר לעיל דאי לא בכל יום מתי שהיה. אבל יש לדקדק עוד אמאי לא יקרא דלעבוד בכל לנכס כיון דסוף נריך לו שאמרו בו חכמים ולעבוד יום תפלה, והרב נכ"מ הקשה זאת וימין יע"ש. ואינו אומר דלא אימיו ההוא קרא דלעבוד משום שאין שם רמו לכל יום ואימיו קרא דועבדתם דמריך ליה ויבך את לנחמן ואת מישיך דמדתלה שכר התפלה בזכרת הלחם והלחם לרכו בכל יום א"כ גם התפלה בכל יום ללוך מוטע. ואמר רבן שנכתב זה מלאתי בספר לחם משנה בשם ספר קריה ספר כן כאשר כתבתי אלא שהספרי אינו מאז נוסף משלי רביה ממה שאמרו ביומא פסק יום הכפורים מפני מה לא ירד המן לישראל פעם אחת בשנה משל למך ג"י ישע בן נן פסק לו מזוויחו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אהו אלא פעם אחת בשנה פסק מזוויחו בכל יום והיה מקביל פני אהו בכל יום אף ישראל רי ע"כ. ודוק כי עם זה פשוט מה היה התפלה בכל יום מוסקת לא ויבך את לנחמן כי דפיון שהוא פסק יום מוטמין בכל יום כן נריך שתקביל פניו בתפלה בכל יום:

ובדברי הרמב"ן שהקשה מרב יהודה דלא היה מנלי אלא מתלמידי ותלמידי וימון ותסה וכזה עוד וסמך על זה מה שאמרו חכמים שהיו עסקים כי קשיא לי אמש אנריך לרב יהודה שסמך על

הדיינין דנפקא ליה משבעה ה' מנהו ענין לשבעות שהיו ענין לשבעות אלו חזו ענין לשבעות

הדיינין דנפקא ליה משבעה ה' מנהו ענין לשבעות שהיו ענין לשבעות אלו חזו ענין לשבעות

הדיינין דנפקא ליה משבעה ה' מנהו ענין לשבעות שהיו ענין לשבעות אלו חזו ענין לשבעות

הדיינין דנפקא ליה משבעה ה' מנהו ענין לשבעות שהיו ענין לשבעות אלו חזו ענין לשבעות

קנאת סופרים

הרב מרדכי ד"ל ומהר"י קארו בהקדמתו לפירושו ס' הדר, נלע"ד שכלם הסכימו דיש להביין כדעת הרב ז"ל שהשבעה כשהיא לצורך דתונו כשנתייב בה כב"ד מ"ע לעשותה וחובה לישבע בשמנו ית' ועל דא איפולגי רמב"ן ז"ל ודעמייה דסבדי רבא"י בשבעה לצורך לאו חובה היא ולא מ"ע אבל רשות וכן הביא מהלוקחין בעל ס' החינוך ס' הל"ג ז"ל והעובר על זה ולא רצה לישבע בשמו לעת הצורך בכל מ"ע זה לדעת רמב"ם ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין השבעה בשמו ית' בעת הצורך מ"ע כלל כי אם רשות נגמרה וישא ירצה נשבע ואם לא ירצה לישבע אין בכך כלום עכ"ל:

אני בעניי נפלאתי הפלא ופלא על הבנת הרבנים המוקדמים דלעיל בכונת הרב ז"ל דמאין יצא להם ליהם אל הרב כי הרב סבא דעיקרה הוה מ"ע דובשבו השבע על

המצוה השביעית

להשבע בשמו:

אחרי עינני כפי קצור השגתי כמה שטען הרמב"ן ז"ל על הרב בחשבו זאת המצוה למ"ע ואחריי רמב"ן בפירוש האזהרות הרוב מורדי ב' ואשתדן וגם כמה שהשיבו בעד

רק השמר לך ושומר נפשך מאוד פן תשגה את הדברים אשר לאו עיניך וגומר יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך צמורז וגומר ומקרבון ותעמדון חמת הבר וההר צוער נאש וידנר ה' אליכס מתוך האש וגו' לפיכך נריך לכוין בצרכה זו השגייה להחמת לו ימעלה על מעמד הר סיני וכו' ומסיים זה צריך אהה ה' נותן התורה כלומר נותן התורה כלי חמדו מתוך האש כאמור. ולפי שנאותה פרשה אמר (שם יד) ואומי זזה ה' נעת מהיה ללמד אתכס תורה שנעל פה הן חוקים ומשפטים לעשותכס צארך וגומר היו מקלת ספרים גורסין דמסיים זה צריך אהה ה' למדני חקיך וכמו שכתוב

מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה יי' נותן התורה. ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני איך בחר בנו מכל האומות וקרבנו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדו שהיה משתעשע בו בכל יום:

ז-י ואם בא ללמוד מיד אחר ק"ש וברכותיה שחרית אין צריך לברך וכו'. בסוף פרק קמא דברכות (שם) א"ר יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש נריך לברך משקלא ק"ש אין נריך לברך שכבר נפטור באהבה רבה ופירש רש"י שיש זה מעין ברכת המורה ותן בלנו ללמוד וללמד וכו' וכתבו המוספות (ד"ה שכבר) צירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) יש הא דאמרינן שכבר נפטור באהבה רבה והוא ששנה על אחר פירוש לאלתר שלמד מיד באומי מקום וגשאל ר"י כגון אנו שאין אנו לומדים מיד לאחר תפלת השחר אמאי אין אנו מצרכין ברכת המורה פעם אחרת

כשאנו מתחילים ללמוד והשיב ר"י דלא קיימא לן כאומי ירושלמי ועוד אפילו לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא היו עיקר ברכה לברכת המורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן וצביל כך אינו נפטור מברכת המורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח דעת אבל ברכות המיוחדות לברך על התורה פוטרות כל היום ואם תאמר מאי שנה מסוכה שאנו צריכים לברך על כל סעודה לישב בסוכה יש לומר דשאי תורה שאינו מיאש עממו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכמי (יהושע ח ט) והגית צו יומס ולילה והיו כמו יושב כל היום בלא הפסק אבל אכילה בסוכה יש שעה קצוטה והצרכים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פאה פ"א מ"א) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהם שהיא צריכתא (שם קמ). מפני הירושלמי דעבי שילמוד על אחר אבל אין נריך כמו שכתבנו כבר עכ"ל וכן כתבו ה"ר יונה (ברכות ה: ד"ה ולפי) והמרדכי (פי"ח ט) דדוקא כשנפטור באהבה רבה צעין שילמוד לאלתר אבל כשצריך ברכת המורה

ללמד אתכס חוקים וגומר ורש"י והמוספות הכריעו דאין גירסא זו נכונה דאין זו ברכה והודאה לשעבר: ונראה שהגסים גם כן מצרכין ברכת המורה אע"פ דצורה דעה סימן רמ"ו סעיף ז' פסק רצ"י אליעזר בסוטה פ' נוטל (כא): דכל העלמד לבנו תורה כאלו מלמדה תפלות הלא מסיק התם דצורה שנכתב אינו כמלמדה תפלות ועוד כתב הרמב"ם (תלמוד מורה פ"א ה"ג) דמקבלת שבר א"כ ספיר יכולה לברך וכן כתב מהרש"ל בהגהותיו (לטור) שאלא כך כתוב על שם הראב"ד וכתב עוד דהגסים שייכות בצדדי תורה כשלומדת מלות הנרכות לה דאפילו גוי דאס עסק בתורה חייב מיתה אמרינן צפרק ד' מיתות (סנהדרין נט). דצעוק בשבע מלות בני נח עדיף מכהן גדול ה"ל כל שכן אשה וכן כתב צ"י על שם האגור בסוף סימן זה:

ה ואם בא ללמוד מיד אחר ק"ש וכו'. מימרא דרב יהודה אמר שמואל סוף פרק קמא דברכות (דף י"א):

כשאנו מתחילים ללמוד והשיב ר"י דלא קיימא לן כאומי ירושלמי ועוד אפילו לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא היו עיקר ברכה לברכת המורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן וצביל כך אינו נפטור מברכת המורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח דעת אבל ברכות המיוחדות לברך על התורה פוטרות כל היום ואם תאמר מאי שנה מסוכה שאנו צריכים לברך על כל סעודה לישב בסוכה יש לומר דשאי תורה שאינו מיאש עממו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכמי (יהושע ח ט) והגית צו יומס ולילה והיו כמו יושב כל היום בלא הפסק אבל אכילה בסוכה יש שעה קצוטה והצרכים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פאה פ"א מ"א) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהם שהיא צריכתא (שם קמ). מפני הירושלמי דעבי שילמוד על אחר אבל אין נריך כמו שכתבנו כבר עכ"ל וכן כתבו ה"ר יונה (ברכות ה: ד"ה ולפי) והמרדכי (פי"ח ט) דדוקא כשנפטור באהבה רבה צעין שילמוד לאלתר אבל כשצריך ברכת המורה

אפילו אינו לומד עד אחר כמה שעות אינו נריך לחזור ולברך (*א): וקשה לי דמאי שנה מברכת המוציא שאם הפסיק בין ברכה לאכילה נריך לחזור ולברך ומשמע שכן הדין בצרכות המצוה שאם הפסיק בין הברכה לעשיית המצוה נריך לחזור ולברך ונראה לי דשאי ברכת המוציא שאין הברכה צאה אלא על הנחת האכילה וכן ברכות המצוה אינן ברכות המצוה אלא על עשיית המצוה דברים שצריך לעשותן תמיד ומשום הכי כשעשה אותם נריך שלא יפסיק ציניהם להוכיח שהברכה חוזרת על האכילה או על עשיית המצוה אבל תלמוד תורה כיון שאדם מחוייב שלא להפסיק מלהתעסק בו כלל כשצב ללמוד כמה שעות אחר שצריך לה מוכחא מילתא שקורא בלא ברכה דאיכא למימר כשהשכים צריך ושנה לאלתר ועוד יש לומר דאכילה ועשיית המצוה כיון שאם רצה שלא לעשותן עד אחר שעה הרשות בידו כשמפסיק בין ברכה לאכילה או לעשיית המצוה נראה שאומה ברכה אינה חוזרת על אותה אכילה או אותה עשיה אבל תלמוד

כשאנו מתחילים ללמוד והשיב ר"י דלא קיימא לן כאומי ירושלמי ועוד אפילו לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא היו עיקר ברכה לברכת המורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן וצביל כך אינו נפטור מברכת המורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח דעת אבל ברכות המיוחדות לברך על התורה פוטרות כל היום ואם תאמר מאי שנה מסוכה שאנו צריכים לברך על כל סעודה לישב בסוכה יש לומר דשאי תורה שאינו מיאש עממו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכמי (יהושע ח ט) והגית צו יומס ולילה והיו כמו יושב כל היום בלא הפסק אבל אכילה בסוכה יש שעה קצוטה והצרכים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פאה פ"א מ"א) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהם שהיא צריכתא (שם קמ). מפני הירושלמי דעבי שילמוד על אחר אבל אין נריך כמו שכתבנו כבר עכ"ל וכן כתבו ה"ר יונה (ברכות ה: ד"ה ולפי) והמרדכי (פי"ח ט) דדוקא כשנפטור באהבה רבה צעין שילמוד לאלתר אבל כשצריך ברכת המורה

דרכי משה

(*א) [וכן הוא] בהגהות מיימוניות פ"ז דהלכות תפלה (אות ט):

פרישה

(י"א) ואם בא ללמוד מיד אחר קריאת שמע אין צריך לברך כו'. פירוש ואפילו אם לא צריך ברכת המורה:

דרישה

סימן מ"ו שכך היה גם כן מנהגו בזה אנו יוצאים ואין צריכין ללמוד אחר כך מיד אחר יציאת בית הכנסת: שוב מצאתי שכתב המרדכי סוף פרק קמא דברכות (סימן כט) ז"ל ובצרפת נהגו לומר פסוקי דברכת כהנים ומשנה דאלו דברים שאין להם שיעור ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם שהיא ברייתא מפני הירושלמי דעבי שילמוד על אתר (רצד) לומר מיד) והמרדכי מסיק התם דאין צריך כדפרישית עכ"ל ורצה לומר שש"ל כר"י שדוקא ברכת אהבה רבה שלא נתקנה רק על קריאת שמע בעי שילמוד מיד אבל אחר ברכת התורה אין צריך שילמוד מיד ויוצא בברכות שבידן קודם פרשת התמיד או אחר אלהי נשמה אף שאינו לומד מיד אחריה. ואנו יוצאים ידי כולם ומברכים אותם מיד אחר אלהי נשמה ואומרים אחריה כמנהג הצרפתים ואין לשנות וק"ל: כתב הרשב"א בתשובה הא דאין מברכין ברכה אחר הלימוד כמו שאנו מברכין בבית הכנסת אחר קריאת התורה משום דאין מברכין אחר שום מצוה ושאינו קריאת התורה שהיא תקנה ממש ועזרא ועל התקנה מברכין לפניד ולאחריה כמ"ש במגילה והלל עכ"ל. ובית יוסף תירץ דאפילו אם מברכין בעלמא אחר המצוה שאני הכא דמצות הגיית הלימוד היא כיום ובלילה ואין שעה שאינו חייב לעסוק בה משום הכי לא שייך לברך אחריה:

הגהות והערות

ה] ה"ב"ח הוסיף תיבות "תורה שבעל פה" שעל זה קאי הפסוק וכמו שפירש רש"י שם: [ו] בגמרא שם כתוב שהוא ככהן גדול ועיין תוס' ע"ז (ג ע"א ד"ה הרי) שכתבו דגבי ממזר ח"ה דרשו בהוריות י"ג ע"א שהוא קודם לכהן גדול אבל גוי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול:

זמנים. הלכות מגילה פ"ב פ"ג

יח כל ספרי וכו'. במדרש, ויש כלן השנה. ואלו כפשוטו לזמנים המשיגים האמת ידעה את דרכו*:

אמר המגיד אכן נוכל לישב שזכות הרב על קריאתו שלא יהיה על דרך המיוז רק קריאת המגילה:

ומפוארה אלא לשמח לב עניים השנת הראב"ד
*כל ספרי הנביאים וכו'. א"ל לא יבטל דבר מכל הספרים שאין ספר שאין בו למוד. אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרותה בגזרה, עכ"ל:

קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאין בטלן לעולם. ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר כי נשכחו הצרות האשונות וכי נסתרו מעיני. ימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לזמן מורעם:

הגהות מיימוניות על הלכות פורים

יצא מפתח ביתו אלא קורא בביתו. אבל מדר"ם הנהיג והורה שלעולם ילך לבית הכנסת ערבית ושחרית לשמוע מקרא מגילה ובשישבו לביתו הודו לאלוהי ויחלין מעליו ועיניו בהלכות אבל פ"א ובס"ף הלכות שמחנות כתב מדר"ם נראה לו דאין אבילות נהוג בפורים כלל וע"ש בהלכות אבל. מנהג פורים. בליל פורים מתפללין ערבית על הנסים אע"פ שעדיין לא קראו את המגילה והלא כאשר כתב רב עמרם בסדרו שאין אומרים על הנסים עד אחר קריאת מגילה דמאי שנא פורים מכל יום שאומר מעין המאורע בערבית אע"פ שעדיין לא קראו ולא מצינו לעולם תפלת ערבית הלכות מתפלת יוצר אלא לעולם מזכירין בו וכו'. ולאחר תפלת ערבית משלימין קריש וקורין המגילה אחר כך כרחיל ש"צ ואתה קדוש וסדר קדושה לפי שאסתר אמרה ואתה קדוש סמוך לפסוק אלוה אקרא יונם דמינה דרשינן מקרא מגילה. ואם מוצאי שבת הוא מתחיל ויהי נעם ואומר כפעם אחרת, אמנם ראב"ן כתב שאין לאומרו. ואומר פסוקים ויתן לך אבל יבא לציון אין אומרים לפי שאין מגילה בלילה:

שחרית מתפלל יוצר ומוציא ס"ת וקורין בריבא עמלק ומחורין ס"ת למקומו וקורא המגילה ואחרי כן פותח באשרי וסדר קדושה. ונהגו לומר בקול רם. איש יהודי, ומרדכי יצא, ליהודים, כי מרדכי, ואין זה אלא מנהג לשמח התנוקות לזרם שמתוך כך יתנו דעתם לשמוע מקרא מגילה ויש מקומות שאין נוהגין כן. ונהגו לומר אשר הנאי בלילה, ע"כ:

כתב תלמיד אחד לפני רש"י ראיתי בני אדם שנהגו לחלק מתנות פורים לעבדים ולשפחות העובדים בבית ישראל והיה הדבר קשה בעיני רבי לפי שאמר ונתתם לאבותיכם והיה הנותן לעבדים ולשפחות נזיל את האבותיכם ומדמה בעצמו כאילו מקיים ונתתם לאבותיכם הנאמרים באבותי ישראל ולפי שמתחלה הרחיבו העניים המתביישים לשלוח תנוקות שלהן כיד עי"כ מניקות להחזיר הילדים לבתי אביהן נהגו לתת אף לשפחות ונעקות ואין רבי נהגו בדבר זה ומדברי רבי טוב ממנו לזרוק צרור לים שמראה שמתנות היום מעשה אף לעבדים וקורא רבי עליהם ובס"ף תרבותי להם וזכר עשו לבעל שתרבה הקב"ה והב לישאל והביאו לעבודת המשיכן בא להן מעשה העגל ופרקו נזמי ההב מישל לאדם שהיה מקבל אורחים באו אורחים ישראל קבלם באו אורחים עכ"ל קבלם אבר את הראשון שאמר שיטה זה דרכו בכך, וכן נמצא בשם מורי רבינו ששמע בשם רבינו אפרים ולפיכך כתב דבעיר חרשה שלא הרגילו בכך אסור להרגילים אבל במקום שהרגילו אין לבעל הדבר מפני דרכו שלום כדתנן כפרתן עניי עכ"ל עם עניי ישראל וכו' ומחוקקין ידעה בשבעיה ושואלים שלום כשבלום ישראל מפני דרכי שלום, ע"כ. פורים שחלו להיות במוצאי שבת אבל היושב בבה"ב לא יצא מיד אחר מבני כמבאר מוצאי שבתות אלא ישאר שם עד אחר התפלה וקריאת מגילה וזוים פורים לא יצא מביתו אלא קוראין לו ומתפללין עמו או קורא בעצמו וכן אם פורים הל באמצע השבוע לא

מגיד משנה

הלכות חנוכה פ"ג

מגיד משנה

שמנחה ופורים אינן אקורים בהספד ותענית אלא הן עממן אצל לפניהם ולאחריהם מותרין וכשאלמרו פ"ק דר"ה (דף י"ט:) לא בטלה מגילת מענית לענין מנוחה ופורים דוקא ציומן אצל לפניהם ולאחריהם בטלה וזהו שאנו מתענין ב"ג בחדר:

ד כל שחייב בקריאת וכו'. שם (שנה כ"ג). אמר ריב"ל נשים חייבות בנר מנוחה שאף הם היו נאמרו הנס והשאר פשוט הוא שהן מייבין ושם מפורש שש"פ פטורין א"כ הרי היא כמגילה: והמדליק אותה וכו'. שם מנמרה מנזארת ולאמרו

פ"ג א בבית שני כשמלכי וכו'. ספר המאורע הזה פשוט ודוע צ"ל גמה מדליקין בשבת (דף כ"א:): מ"ד כ"ה כסליו יומי שזכה ללא למקד כהון ששכנענו יזינס להיכל עמאלו כל המשיגים שבהיכל וכשגזרה מלכות בית שמונאי ונחום דקרו ולא מלאו אלא פך אחד שהיה מונח בכותליו של כ"ג ולא היה לו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו בו שמונה לילות לשנה אחרת קבעו יו"ט ושם אמרו נ"ח מזה הנהיג על פתח ביתו. ודע שדעת רבינו כדעת האומר

א בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל
ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. ופשוטו ידם בממונם ובכנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות ומכאן המהרות. וצר להם לישראל

מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני: **ב** וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתבו זיתים והוציאו שמן טהור: **ג** ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל יומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילות משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראות חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצוה מדבריו סופרים בקריאת המגילה: **ד כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה** והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן. בא"י אמ"ה אקב"ו

א עור סי' ס"ה ע"פ סמ"ג ע"פ דבנין ה': ב עור סי' ס"ה ע"פ סמ"ג ע"פ ד' עור סי' ס"ה ע"פ:

לחם משנה

הנביאים יתבטלו לגמרי ואין לומדים מהם לדבר מן הדברים ומאן דליתיה ואמר שאין הדבר כן שהרי כל ספר וספר מהם אנו לומדים ממנו דברים הרבה וא"כ יתבטלו איהם הדינים, וזה אמרו שאין ספר שאין בו למודין, לכך אמר דאין הכוונה כמ"ש רבינו ז"ל שגמרו אלא קיימים יהיו אלא אע"פ שאין קוראים בהם בכל שנה אלא לשים עת רחוק מ"מ במגילה אקמר קורין:

פ"ג א בבית שני וכו'. כח ה"ה ושאלמרו צ"ק דר"ה לא בטלה מגילת מענית לענין מנוחה ופורים וכו'. פ"ק דר"ה (דף י"ט:): אמרו והלכתם בטלה והלכתם לא בטלה קשה הלכתם והלכתם ל"ק כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי. וא"כ לפי דעת רבינו ז"ל לא בטלה בחנוכה ופורים ר"ל ציומיהו: דוקא א"כ לימא אידי ואידי בחנוכה ופורים ומאי דקאמר בטלה הוא לפניהם ולאחריהם ודקאמר לא בטלה היינו ציומיהו. ו"ל עדפיא מינה משני דבטלה היו לגמרי בין ציומיהו בין לפניהם ולאחריהם ועוד דקאמר דגמרה הוא דמתקן קטשה דמילתא דקיס לה לגמרה בחנוכה ופורים לא בטלה ובשאר יומי בטלה: **ד והמדליק** אותה בלילה הראשון מברך ג' ברכות בו' וכל הראיה אותה ולא בירך מברך שתיים. כח ה"ה ז"ל מימרה מנזארת ואמרו בה הוואה אותה מברך ולא בירך*. ונראה לו שיש ע"ס בדבריו וכן נר"ן לנביא ואמרו בה וכל הראיה אותה מברך *כ"ה הגי' נדפוס ווינאי וגו' ספרינו מתוקנת בטוב גלג שום דוקא: כלומר

הגהות מיימוניות

יח [ה] ירושלמי גרסין ר' יוחנן וריש לקיש ר"י אמר הנביאים והכתובים עתידים ליבטל והי' סדרו תורה אינו עתידין ליבטל מה טעמא קול גדול ולא יספ ר"ל אבר אף מגילת אסתר והלכות

שִׁיר־הַשִּׁירִים ה

דוֹדִים: **ב** אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עַר קוֹל | דוֹדִי
דוֹפֵק פְּתַח־לִי אַחֲתִי רַעֲיָתִי יוֹנְתִי
תַּמְתִּי שְׂרָאֲשִׁי ^{ר' דגושה} נִמְלֵא־טָל קוֹצוֹתַי

רְסִיסֵי לַיְלָה: **ג** פִּשְׁטֵתִי אֶת־פְּתַנְתִּי
אִיכָכָה אֶלְבָּשְׁנָה רַחֲצֵתִי אֶת־רַגְלֵי
אִיכָכָה אֶטְנַפֵּם: **ד** דוֹדִי שְׁלַח יָדוֹ מִן־

הַחֹזֶר וּמַעֵי הָמוֹ עָלָיו: **ה** קָמְתִי אֲנִי
לְפַתַּח לְדוֹדִי וַיְדִי נִטְפו־מֹזֶר וְאַצְבְּעֹתַי
מֹזֶר עָבַר עַל כַּפּוֹת הַמְּנַעוֹל: **ו** פְּתַחֲתִי

ני"ד מקראות גדולות המאיר לישראל עמוד מס 68 יט (שיר השירים) מסראות גדולות הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

רש"י

(ב) אֲנִי יִשְׁנָה. כשהייתי שְׁלוֹה וְשִׁקְטָה צְבִית רֵאשׁוֹן נוֹאשְׁתִי מֵעֲבֹד הַקֶּצֶ"ה כִּישְׁנָה וּנְרַדְמַת: וְלִבִּי עַר. זֶה הַקֶּצֶ"ה כִּךְ נִדְרַשׁ צִפְסִיקְמָא (ד) : וְלִבִּי עַר. הַקֶּצֶ"ה שֶׁהוּא לֹר לְצַדִּי וְחִלְקִי עַר לְשִׁמְרָנִי וְלִהְיוֹת לִי: קוֹל דוֹדִי דוֹפֵק. מִשְׁרָה שְׂכִינְתוֹ עַל הַנְּצִיחִים וּמִזְהִיר עַל יְדֵיהֶם הַשֶּׁכֶס וְשִׁלּוּחַ: פְּתַחֲתִי לִי. אֵל תִּגְרַמְנוּ לִי שֶׁאֶסְתַּלֵּק מֵעֲלֶיךָ: שְׂרָאֲשִׁי נִמְלֵא טָל. לְשׁוֹן אִדָּם שֶׁבָּא בַּלַּיִל דוֹפֵק עַל פֶּתַח אֶהְיֹבְחוֹ אֹמֵר בֵּן בְּשִׁבְלֵי חֵיבַתְךָ בָּאתִי בַּלַּיִלָה צַעַת הַטַּל אִו הַגֶּשֶׁם וְהַדּוֹגְמָא שְׂרָאֲשִׁי נִמְלֵא טַל שֶׁאֲנִי מִלֵּא רֵאשׁוֹן וְנַחַת רוּחַ אֲצַרְהֶם אֲצִיךְ (ה) שֶׁעֲרַצּוֹ עָלַי מֵעֲשׂוֹ כְּטַל (ו) הַנִּנִּי בָּא אֵלַיךְ טַעוֹן צְרֻכּוֹת וְשִׁלּוֹ שֶׁכֵּר מֵעֲשִׂים טוֹבִים אִם תְּשׁוּבֵי אֵלַי (ז) : קוֹצוֹתַי רְסִיסֵי לַיְלָה. אֵף צִדֵי הַרְבֵּה קְצִילוֹת מִינֵי פוֹרְעָנוֹת

לִפְרַע מֵעוֹזְבֵי וּמִמְנַחֲלֵי, טַל הוּא לְשׁוֹן נַחַת: רְסִיסֵי לַיְלָה. גִּשְׁמֵי לַיְלָה שֶׁהֵן טוֹרַח וְעֵיפּוֹת, רְסִיסֵי תִּרְגוּם שֶׁל רְצִיבִים (דְּצִרִים לִב) וְכִרְצִיבִים עָלַי עֲשֵׂב וְכִרְסִיסֵי מִלְקוֹשָׁא, קוֹלוֹת הֵן דְּצוּקֵי שַׁעֲרוֹת הַרֶאֶשׁ הַמְּדוּצְקִים יַחַד שְׁקוֹרִין כְּלוֹיִי"ל לֶשׁ וּלְפִי שֶׁאֲחֹז הַמְּקַרָּא בְּלִשׁוֹן טַל וּמִטֶּר אֲחֹז בְּלִשׁוֹן רֶאֶשׁ וְקוֹלוֹת שֶׁדֶרֶךְ טַל וּמִטֶּר לֵאחֹז בְּשַׁעַר וּבְקוֹלוֹת וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ טַל וְרְסִיסֵי לַיְלָה שְׂנִיחָם לְטוֹבָה שֶׁכֵּר מִנּוֹת קְלוֹת הַנַּחֲוֹת לֵהֲעֲשׂוֹת כְּטַל וְשֶׁכֵּר מִנּוֹת חִמּוּרוֹת הַקְּשׁוֹת כְּטוֹרַח רְסִיסֵי לַיְלָה: (א) פִּשְׁטֵתִי אֶת בַּתְּנִתִּי. כְּלוֹמֵר כִּכֵּר

לֵאחֲצוֹת וּלְפַתּוֹחַ לֹ: (ה) קָמְתִי אֲנִי לְפַתּוֹחַ לְדוֹדִי וַיְדִי נִטְפו־מֹזֶר. כְּלוֹמֵר בְּלִבִּי שֶׁלֶם וּנְפֵשׁ חִפְיָה כְּמִקְשֵׁת עֲנָמָה לֵהֲתַהַבֵּעַ עַל חִישָׁה צְרִיחַ טוֹב: מֹזֶר עָבַר. רוּחַ עוֹזֵר וּמִתְפַּשֵּׁט לְכָל 7: (ו) וְדוֹדִי חִמְקָ עָבַר. נִסְתַּר וְנִכְסָה מִמֶּנִּי כִּמוֹ (שִׁיר ו) חִמּוּקֵי יִרְיָכִי קִמְתִּי יִרְיָכִי ע"ש שְׁהִירָךְ צִסְתָּר (יִרְמִיָה לֵא) עַד מִתִּי תִתְחַמְקִין תִּסְתַּרִי וְתִתְחַכְּסִי מִחַמַּת צוֹשָׁה שְׁמַעֲלַת צִי: נִפְשִׁי יִצְאָה בְּדַבְּרוֹ. שֶׁאֲמַר לֹא אֲצַח אֵל צִיחְךָ כִּי מִתְחִלָּה לֹא אֲצִית לְפַתּוֹחַ: בְּקִשְׁתִּיו וְגוֹ':

אזכור 1234567

קהלת יב

אזכור 1234567

הַרְבֵּה יִגַּעַת בְּשָׂר׃ ^{יג}סוֹף ס' רבתי דְּבַר
 הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת־הָאֱלֹהִים יִרְא וְאֶת־
 מִצּוֹתָיו שְׁמֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם׃

נייך מקראות גדולות המאיר לישראל עמוד מס 126 יח (קהלת) מקראות גדולות הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

רש"י

ולא אוכל לגמור המלאכה למה שתחיל, אך: ^{יג}סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. מה שתוכל עשה ולנך לשמים: ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. כי לדבר הזה נברא כל האדם:

וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו (ברכות ג:)
 קבלת מלכות שמים, כי המלות האלה אשר
 הזכרתי הם במלך כנגד העם. וכך אמרו במכילתא
 (פ"ו) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה
 נאמר, לפי שהוא אומר אנכי ה' אלהיך. משל
 למלך שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו גזור עלינו
 גזירות, אמר להם לאו, כשתקבלו מלכותי אגזור
 עליכם גזירות, שאם מלכותי אינכם מקבלים
 גזירותי האיך אתם מקיימין. כך אמר המקום
 לישראל אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך, אני הוא
 שקבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו הן,
 כשקבלתם מלכותי קבלו גזרותי, כלומר אחר
 שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני
 אלהיכם מארץ מצרים, קבלו כל מצותי:

ציונים
 ד אל תפרוש מן הצבור. פי' מעניח י"ח ע"ל לקמן פ"ד משנה ה' נ"א טו"ע א"ש סי' תקע"ד ס"ה וא"ל תאמן בעצמך כו'. נרכות כ"ט ע"ל ירושלמי שנה פ"א ה"ג:

זכרתי זכור שהם רבים. ומאחר שהם הרבה שכן יש לכם כאלו עשיתם הרבה. ע"כ: ג' הוא זהירין ברשות וכו'. כחז הר"ז אע"פ שאחס לרבים להמודע לרשות כדי לפקח על עסקי רבים, הוא לרשות כדי לפקח וכו'. דעל מילא בזה לא אמר שמעיה [בפרק דלעיל משנה י"ז] כי זו מלוא רבה היא להמודע להם לפקח על עסקי זכור ומדמי ורבינו הקדוש יוכיחו. מדרש שמואל נשם רש"ז: ד עשה רצונו ברצונך. כך היא הגרסא בספרים. ובמד"ש נשם ר"י ו' נחמיאש כחז שבמשנה ירושלמית הגרסא ברלונך זבי"ת. והכוונה שלא תעשה המלצה כמתקלקף באף וחמה ועצבון לז אלא ברלונך ונשמחת לז כדי שגם הוא יעשה רלונך ברלונך שלפעמים יעשה הקב"ה רלונך של אדם באף וחמה להענישו באחרונה. כענין להשמדס עדי עד ולהאזידו אצל כשהוא עושה ברלונך אחריתו ישגא

כאלו עשיתם: ג' הרו זהירין ברשות כו'*, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין פאוהבין בשעת הנאתן כו'. ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו: ד' הוא היה אומר כו', עשה רצונו ברצונך כו', פדי שיעשה רצונך רצונך כו'. בטל רצונך מפני רצונך כו', שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הילל אומר כו', אל תפרוש מן הצבור כו'. ואל תאמן בעצמך כו'. מאד: נ' במ"ר רצונך וכו'. כ"ל דעשה רלונך רלונך וכו' כנגד מלוא לפי מ"ע ולפיכך אמר בטל רלונך וכו' כנגד מלוא ל"ת: ה"ל אומר וכו'. ראיתי אחד קדוש מדבר מוהר"ר מנחם עוריה בספרו עשרה מאמרות מאמר חקור דין חלק ז' פי"ט שהלל זה הוא בן בנו של רבי שרחק בכבוד עם יהודה אחיו. פרק מקום שנהגו [דף נ"א] וכו' שנה רבי על עצמו לא ימוש מפני ומפי זרעך ומפי זרעך. ואח"כ סמך להלל זה. דברי הלל הזקן אבי היחס שאמר אין צור ירא חטא. ושוגי הלכות לא דקדקו בזה ושוגים גבי אין צור ירא חטא. הוא היה אומר. ע"כ. ואם קבלה היא נקבל. ואם לדין הנה רש"י כחז בהדיא שזהו הלל הזקן שצפרק הראשון. והרמב"ם כחז על לכשאפנה וכו' דזה דומה למה שקדם ממונות שמאי חזרו עשה מורתך קבע. ע"כ. וסמך דבריו הללו לכאן. לפי שדבר גמליאל אמר בענין העמלים עם הצבור וכו' וגם להסמין לקבלת ר' יוחנן בן זכאי ממנו דמנן במשנה ח'. חו היא הסנה בעלמנו שגרמה לבעל המאמרות שגורם במשנה דלקמן הלל אומר ושהוא הלל הזקן: א"ל תפרוש מן הצבור. פי' הר"ז

שינויי נוסחאות
 ג (ד) לאדם. כמ"ק ונמתי' ליהל וכן בסמוך. נראין באוהבין. כמ"ק ונראין... כמ"ק באוהבין לאדם. ד' הוא היה כו' מפני רצונך. כמ"ק כה הדבור הזה כסוף מ"ה. וש"י כחז שזאת הלכה כמותה כפ' נ"ו. ברצונך. עי' מו"ע. במ"ר רצונך. כמ"ק ובטל. מפני רצונך. י"ט ספרים (קדוריס) שנוספה כלן משנה זו רבי ארובן בן איצטרובלי אומר אין אדם נחמד בדבר אלא א"כ עשאו או עשה כיצא בו או שחשב לעשותו או שראה מתעסקים בו והטה אזנו לשמוע את דבריהם. הוא היה אומר הדמיונות והמחשבות ואיסטרטיות לשם מלכות זו עושין ואינו לשם שמים. וראה מ"ק דף י"ח ע"ב (סדור עמוד ישראל). ה"ל אומר. כמ"ק ר' הלל... וכחז כפי מהו' הילל כחז במשמיות רבים גרסוה ור' אפרים בלל ר' והוא הלל הזקן אצל המעמיקים קלקלו השורה ומעו גד' של מנין הכותם ומתלפת להס' ד' נרש וכי ר' הלל כו' ע"ש. ועי' חו"ט. א"ל תפרוש. נד"ג ובמ"ק ובמ"ק ומשכ"ז אל תפרוש עצמך.

והוא כחזונו וכו'. וזהו פירושו של "אל תאמן בעצמך" כפי שפירשנו.

והוא כחזונו וכו'. וזהו פירושו של "אל תאמן בעצמך" כפי שפירשנו.

פירוש המשניות להרמב"ם
 שפעמים שימנעו מעשות מצוה בעת התעסקם בצרכי ציבור ואמר שהשם יתברך יעלה עליהם שכר כאלו עשו המצוה ההיא ואע"פ שלא עשאוה אחר שהתעסקו עם המלאכת שלמה

י כ י ו
 ואל עומדת להם בכל דבר: כג שיעלה עליהם הקב"ה שכר הלימוד והעסק במלוא שנהבטלחם מהן ע"י עסק הצבור, שתתלמו כאלו עשיתם אותן: כד אחס העוסקים זכרתי לציבור כשתתרכו להמודע עם אדוני הארץ שהרשות וכו' נידם להטיב לציבור [כמ"ש] שנה קניא צו. הוא זהירין לכלי לצטום בהנעתחם, לפזר להם ממון הצבור צממנות יוסר מדי. גם לא תבטחו באהבתם לגלות להם עניינם, שאפשר שייקו לצבור עי"ז: כה נשעה שיקבלו המתנות: בו מדקאמר לעיל [מ"ז] שארץ לעסוק בצורה ובמלאכה אמר כאן עשה וכו': כז כשתעסוק בצורה שהוא רלונך שמים, עסוק בצורות ובשמחה בלי פיזור מחשבות בדברים אחרים, כמו שחתקתם בענין פרנסתם שמיחד כל מחשבותיך לעסקך: כח שינוא לך פרנסתך בצורות ובלי טרחא, בזמן שישאל עושין רלונך של מקום, מלאכתן נעשית ע"י אחרים [נרסבט ל"ה צ"ל]: כט כשתאומין לאלויות ילמנו

הג' וחי' הרש"ש ד' רע"ב ד"ה כדי שיבטל. כאותה שאמרו בפ' במה אשה כו'. לפנינו שם איחא אפי' הקב"ה גזר גזירה הוא מצטלה, וכן במ"ק (נח ז') מושל טי נדיק שאני גזר גזירה ומצטלה, ולכן זה יוסר נאות לעינינו.

חידושי הגר"א
 ג' הוא כו'. כמ"ל פ"א. ד' הוא היה כו'. כמ"ש (ט"ז כ"ג) במ"ל כו'. כמ"ש כפ"ל דגיתין (ו' ע"ה) דוס לה' וגו' שם א"ל תפרוש. כמ"ש (שם י"ז) ויקחו לכן וישיתו חמיו ועי' כפ"ל דמענות י"א ע"ה. ואל תאמין כו'. כמ"ש (שם י"ז) וכפ"ל דנרסבט (כ"ט כו').

